

MİLLÎ MÜCADELE YILLARINDA TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ LEHİNDE İSTANBUL'DA FAALİYET GÖSTEREN GİZLİ BİR GRUP: ZABITAN GRUBU (27 EKİM 1920-20 EYLÜL 1921)

Yrd. Doç. Dr. Mesut AYDIN*

İstiklâl Harbi'nin zaferle sonuçlanmasında, İstanbul'da gerçekleştirilen faaliyetlerin önemli bir rolü bulunduğu bilinen bir gerçektir. İstanbul'dan, Anadolu lehinde yapılan çalışmaların büyük bir kısmını ise TBMM ile irtibatı sağlayan gizli gruplar sayesinde gerçekleştirilmiştir.

Milli Mücadele'nin İstanbul'daki temsilcileri durumunda bulunan gizli grupların en eskisi Karakol Cemiyeti'dir. Karakol Cemiyeti'nin 1918 Ekim sonlarında kurulmuş olduğu düşünülmektedir.¹ Cemiyet, başlangıçta ittihatçıları bir bayrak altında toplamak amacıyla kurulmuş olduğundan,² daha sonra kurulmuş olan gizli gruplardan ayrı bir özellik taşır.

* İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler Tarih Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

1 Samih Nafiz Tansu, (Anlatan: Hüsameddin Ertürk), İki Devrin Perde Arkası. İstanbul, 1957, s.334; Fethi Tevetoğlu, "Karakol Cemiyeti", Türk Ansiklopedisi, C.XXI, s.293 ve Milli Mücadele-Yıllarındaki Kuruluşlar, TTK., Ankara 1988, s.4; Muharrem Giray, "İstanbul'un İşgalinde Gizli Bir Teşkilât-Karakol Cemiyeti", Yakın Tarihimiz, C.I, S.11, s.346; Hüsnü Himmetoğlu, Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları, c.I, Ankara, 1975, s.81; Fahri Can, "Karakol Cemiyeti Nasıl Kurulmuştu?"; Yakın Tarihimiz, c.IV.S.48, s.257-260; Hasene Ilgaz, "Milli Mücadele'de Varlığı Gizli Kalan Bir Cemiyet: Karakol Cemiyeti", Tarih ve Fdebiyat Mecmuası, C.XVII, S.193, s.12.

2 Sâbık İâşe Nazırı Kara Kemal Bey, memleketi terketmekte olan Talat Paşa'dan aldığı direktif ile kendisi gibi ittihatçı olan Erkân-ı Harb Miralayı Kara Vasıf Beyi evine davet ederek, "KARAKOL" isminde gizli bir teşkilât kurulmasının lüzumunu şu şekilde izâh etmiştir: "...Vasıf, Talat Paşa'dan giderken aldığım emir mucebince, İttihatçılıkta sebât edecekler, bir teşekkülle birbirlerine bağlanmak ve bir parola kabul ederek, bu surette birbirlerini tanımadırlar. Paşa ile aramızda "karakol" kelimesi takarrur etmiştir. Bu isim, her ikimizin isimlerinin başındaki "Kara" kelimesinin ilk harfleri ile müşterektir. Bu parolayı (K.G.) şeklinde kısaltırsak hem Paşa'mın dediği olur, hem de ikimizin remzini ihtiva etmiş bulunur. . . ." Bkz., Tansu, age., s.217; Erik Jan Zürcher, (Çev: Nüzhet Salihoglu), Milli Mücadele'de İttihatçılık, İstanbul, 1987, s.148.

Millî Mücâdele yıllarında İstanbul'dan Anadolu'ya subay, er, askerî personel, silâh, cephane, mühimmât ve istihbarat bilgisi temin etmek amacıyla TBMM Hükûmeti tarafından kurulan diğer gruplar ise şunlardır:

Felâh Grubu (Hamza³-Mücâhid-Muharif? Felâh isimlerini almıştır), Müdâfaâ-ı Milli Heyet-i Merkezîyesi, M.M.Grubu, İmalât-ı Harbiyye Grubu, Muâvenet-i Bahriyye Heyeti, Namık Grubu ve bu gruplara ait ihtiyat grupları (Ferhâd-Kerimi ve Bizci)'dir.⁴

Zabitan Grubu da o dönemde İstanbul'da faaliyette bulunan ismini saydığımız bu gizli gruplardan biri olup Karakol Cemiyeti'nin devamıdır.

I. Zabitan Grubu'nun Kuruluşu

Karakol Cemiyeti, kuruluşundan İstanbul'un 16 Mart 1920 tarihinde işgâl edilmesine kadar faaliyetine devam edebilmişti. İşgâl kuvvetleri, İstanbul'un işgâl edilmesi ile birlikte, şehirde kontrolü elde tutabilmek amacıyla bir dizi tutuklamalara başlamıştı. Bu tarihlerde, işgâl kuvvetleri karşısında baskı unsuru durumundâ bulunan ve varlığı tespit edilen Karakol Cemiyeti hakkında da takibâta başlanmış ve cemiyet çökertilmişti. Karakol Cemiyeti mensupları, kuruluş nizâm-nâmeleri hilâfına, gizli kalması gereken bazı bilgileri saklayamamış ve teşkilât İşgâl Kuvvetleri tarafından öğrenilmişti.

Karakol Cemiyeti'nin ilk heyet-i merkeziyyesini teşkil eden zevâttan Erkân-ı Harb (E.H) Miralayı Kara Vasıf Bey'in Göz Hekimi Esad Paşa ile iyi bir dostluğu vardı. Vasıf Bey, Esad Paşa'nın muâyenehânesini sık sık ziyaret eder, teşkilât ile ilgili meseleleri konuşurdu. Esad Paşa da gizli kalması gereken sırları, dostluğuna samimiyetle inandığı Hindli Mirâceddin Bey'e nakleder ve bunda da hiçbir mahzûr görmezdi. Çünkü; Esad Paşa, Hindli Mirâceddin Bey'in, İngilizlerin Hindistan işlerinden mesûl İstihbarat şefi Binbaşı Mirâceddin Bey olduğundan habersizdi. İstanbul'un işgâl edilmesi ile birlikte Esad Paşa'nın, dolayısıyla E.H. Kara Vasıf Bey'in ihmâlkâr tutumları, cemiyeti zor durumda bırakmış, önde gelen üyelerinin tutuklanmasına sebep olmuştur.⁵

3 Mesut Aydın, "Hamza Grubu" Atatürk Yolu, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi, 1989, Yıl 2, s.3.

4 Mesut Aydın, Milli Mücadele Yıllarında İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Gruplar, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara 1989.

5 Cemal Kutay, Milli Mücâdelede Öncekiler ve Sonrakiler, İstanbul 1963, s.243.

İstanbul'un bütün semt ve mahallelerinde geniş bir teşkilât ağı kurmuş bulunan Karakol Cemiyeti'nin tekrar ihyâ edilmesi düşünülmüş ve peşpeşe birkaç teşebbüste bulunulmuştur. Bu teşebbüslerin ilki Piyaleli Yüzbaşı Emin Ali Bey tarafından denenmişti. Yüzbaşı Emin Ali Bey, Bekirağa Bölüğü'nde tutuklu bulunan E.H. Kara Vasıf Bey'den cemiyetin mührünü ve şifre anahtarını alarak, Karakol Cemiyeti'nin ikinci heyet-i merkeziyyesini teşkil etmek istemişti. Fakat, İngilizler'in sıkı takibine marûz kaldığı için Karakolcular'ın bu teşebbüsleri kısa bir zaman sonra başarısızlıkla neticelendi.

Cemiyetin tekrar faaliyete geçirilmesi hususunda yapılan çalışmaların bir diğeri de Karakol Cemiyeti Üsküdar Şubesi Reisi bulunan E.H. Kaymakamı Muğlalı Mustafa Bey tarafından denenmiştir. Mustafa (MUĞLALI) Bey, önceki teşebbüs ve tecrübelerin ışığı altında cemiyeti tekrâr ihyâ eder ve ZABITAN ismi altında yaklaşık bir yıl süre ile faaliyette bulunur.⁶

Cemiyetin Ankara ile olan münasebetleri, Zabitan Grubu zamanında da devam etmiştir. Milli Mücadele yıllarında, İstanbul'daki gizli gruplar ile bağlantısı bulunan Hüsnü (Himmetoğlu) Bey, Zabitan Grubu'nun kuruluş tarihi 23 Nisan 1920 olarak belirlemesine rağmen,⁷ teşkilâtın esas kuruluş tarihi 27 Ekim 1920'dir.⁸

II. Zabitan Grubu'nun Teşkilat Kadrosu

Zabitan Grubu, E.H. Kaymakamı Muğlalı Mustafa Bey'in başkanlığında teşkil edilmiş olup, grubun Heyet-i İdaresi'nde şu şahıslar bulunmaktaydı:⁹

Grup Amiri : Erkân-ı Harb Kaymakamı Muğlalı Mustafa Bey
 Azalar : Yüzbaşı Halim Bey
 Yüzbaşı Kemal Bey
 Sivilden İlhami Bey

Grup, Karakol Cemiyeti'nin tabii bir uzantısı olmakla birlikte yeni bir teşkilatlanmaya gitmiş ve bazı tâdilâtda bulunmuştur. Grubun

6 Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih Stratejik Etüd Başkanlığı Arşivi, (ATASE ARŞİVİ), Klasör (Klas) 1397, Dosya(Dos) 35, Fihrist (FİH), 11.

7 H.Himmetoğlu, a.g.e., c.I., s.87.

8 ATASE ARŞ., Klas.1533, Dos.2, Fih., 17.

9 ATASE ARŞ., Klas.1397, Dos.35, Fih., 11/2.

teşkilât raporunda verilen bilgilere göre, ilk teşkilatı yönlendiren “Merkez-i Umûmî”, yerini “Heyet-i Faâle”ye bırakmıştır.¹⁰

Heyet-i Faâle, asker ve sivil olmak üzere dört kişiden teşkil edilmiş olup, “Heyet-i Mütefferike” ile teması sağlayacak iki tane de irtibât memuru bulundurulması düşünülmüştür.

İlk teşkilâta yer almayan Heyet-i Mütefferike ise askerî ve siyasi olmak üzere üç kişiden teşkil edilmesi kararlaştırılmış, bunların birbirleri ile irtibatın temin edilmesi için de iki muavinin çalıştırılması uygun görülmüştür. Ayrıca, bu muâvinler vasıtası ile Heyet-i faâlenin irtibât memurlarının temas etmeleri düşünülmüştür.

Teşkilâtın diğer şubeleri ise istihbarat talimat mesulleri, tebligat mesulleri ile kurye ve muhâberât olmak üzere ihtisâs sahalarına ayrılmıştı. Bu şubelerden istihbârât şubesi de kendi bünyesinde iki kısma ayrılarak faaliyette bulunulması karar altına alınmıştı. Dahili istihbârât şubesi, Hükümet Daireleri ve âhali arasında kurulan teşkilât ve cemiyetler hakkında bilgi toplamak üzere görevlendirilmişti. Hâricî istihbârât şubesi ise, ecnebi gazeteler ile o dönemde ecnebilerin çok faal oldukları Beyoğlu mntikasındaki olayları takip etmekle meşgul olmaktadır. Ayrıca, ecnebi memur ve subaylar ile diyalog kurulması ve temasın devam ettirilmesi gibi hususlar da bu şubenin görevleri arasında idi.

Tebliğât Şubesi iki kişiden teşkil edilmiş olup, Anadolu’ya gidecek olanların işlerini takip etmekle mükellef idi. Ayrıca, Anadolu’ya gidecek olan subaylar ile temasa geçilmesi ve onların harcırahlarının temin edilmesi gibi hususlarda da görevli olan bu şube, talimât şubesi ile irtibath olarak çalışmaktaydı. Meselâ, subay veya sivil şahısların Anadolu’ya geçebilmeleri için talimât şubesine yapılacak olan mürâcaat tebligat şubesi tarafından yerine getirilmekteydi.

Talimât Şubesi de Tebligat Şubesi gibi doğrudan Heyet-i Faâle’ye bağlı olarak çalışmakta olup, grubun her türlü nakliye işleriyle meşgul olmaktadır. Grup tarafından gerçekleştirilmiş olan bütün sevkîyâtın nakliye vasıtalarını temin etmek, Anadolu’ya gidecek olan şahıslar ile kaptanlar arasındaki parolayı kararlaştırmak ve bu işlerle ilgili olarak tebligât şubesi ile Heyet-i Faâle’ye rapor vermek, bu şubenin görevleri arasında idi. Ayrıca, Anadolu’ya gitmek üzere gruba mürâcaat eden şahısların işleri bittikten sonra gidip, gitmediklerinin takip edilmesi de bu şubeye aitti.

10 ATASE ARŞ., Klas., 1533, Dos., 2, Fih., 17 ve ekleri.

“Kurye ve Muhaberât” şubesi de en az diğer şubeler kadar önemli olup, buraya altı kişinin görevlendirilmesi düşünülmüştü. Şube; kuryelerin seçilmesi, onların gidiş-dönüşlerinin tanzim edilmesi ile haberleşmenin muntazam bir şekilde devamını temin üzere görevlendirilmişti.

Geniş bir teşkilât ağına sahip olan Zabitan Grubu'nun kadrosunda yer alan şahıslar ve vazifeleri ise şu şekilde tespit edilmiştir: Piyâde Yüzbaşı Fuat Bey (324-98),¹¹ 1920 yılında gruba dahil olup sevkîyat ve nakliyat işleri ile meşgul olmuştur. Aynı zamanda, gruba bağlı olarak Beylerbeyi-Çengelköy Mintikası'nın amirliği vazifesini de deruhte etmiştir.

Piyâde Yüzbaşı Faik Bey (322-247), Kocamustafapaşa-Saraçhane Mintikası amirliği vazifesinin yanında, grubun dahilî istihbârât Şubesi'nde çalışmıştır. 1920 yılında gruba dahil olan Faik Bey, Damad Ferit Hükümeti zamanında cephâne sevkîyatı meselesinden dolayı tevkif edilmiştir. Harbiye Nezâreti Ordu İkmâl Şubesi'nde resmî olarak vazifeli olması sebebiyle, memurlarının çoğunun Hürriyet ve İtilâfçı ve Nigehbâncı olan Harbiye Nezâreti'nde cereyân eden olaylar hakkında istihbârât yaparak, gruba hizmet etmiştir.

Tabib Kıdemli Yüzbaşı Bedri Bey (326-30), 1921 senesinde gruba dahil olmuştur. Kadıköy Mintikası amirliği vazifesi yanında, Anadolu'ya tıp ve ecza malzemesi tedârik etmiştir.¹² Ayrıca, kendi mintikasında bulunan İngilizler'in harekâtı hakkında takip ve tetkikte bulunup istihbârât şubesine de yardımcı olmaya çalışmıştır.

Piyade Yüzbaşısı Refet Bey (326-315), Ortaköy-Bebek Mintikası amirliği yanı sıra, grubun istihbârât şubesinde vazife yapmıştır. 1920 yılında gruba dahil olan Refet Bey, Şehzade Selim Efendi'nin oğluna ser-yâver olması dolayısıyla sarayın vaziyeti hakkında istihbârâta memur edilmişti.

Kaymakam Hafız Besim Bey (316-61)¹³ ilk Karakol Cemiyeti teşkilatında da vazife almıştır. Şehzadebaşı-Fatih-Bayezid Mintikası amirliği vazifesini deruhte etmiştir. Daha sonra Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin teşkili meselesi dolayısı ile gruptan ayrılmış, bir müddet sonra da M.M. Grubu'na dahil olmuştur.

11 Parantez içinde verilen rakamlar ile subayların sicil numaraları belirtilmiştir.

12 ATASE ARŞ., Klas., 963., Dos.,6., Fih.,5/4.

13 ATASE ARŞ., Klas.,963., Dos.6., Fih.,5/5.

Topçu Binbaşısı İbrahim Bey (314-23), ilk Karakol teşkilâtında gruba dahil olmuştur. Beşiktaş Mıntıkası amirliğini de yerine getirmiştir. İbrahim Bey, grup emrinde harp malzemelerinin tedâriki ve sevki hususlarında vazife yapmıştır.

Tabib Binbaşı Hasan Bey (319-38), 1919 senesinde grub teşkilâtına dahil olmuştur. Aksaray-Samatya Mıntıka amirliği yanında tıp ve ceza malzemesi ile askerî eşya temini hususlarında vazife yapmıştır.

Piyâde Binbaşısı Muhiddin Bey (314-110), Nişantaşı-Şişli Mıntıkasının amirliği yanı sıra, Harbiye Dairesi Piyâde Şubesi'ndeki resmî vazifesi dolayısıyla, emri altında bulunan Maçka Silâhhânesi'nden harp malzemelerinin çıkartılmasında gayret sarfetmiştir. Grupta da silâh, cephaneye ve mühimmât tedâriki ile ilgili olarak vazife yapan Muhiddin Bey, 1919 yılında teşkilâta katılmıştır.

Piyâde Kıdemli Yüzbaşısı Halim Bey (320-185), Hindistan esâretinden döndükten sonra 1920 yılının Mayıs ayında gruba katılmıştır. Halim Bey, harp malzemelerinin depolardan çıkartılarak iskelelere kadar nakledilmesini üzerine almış ve bu işte de bir hayli başarılı olmuştur. Halim Bey, aynı zamanda grubun idare heyetinde de vazife almıştır.

Piyâde Yüzbaşısı Kemal Bey (323-79), ilk Karakol teşkilâtında gruba dahil olmuştur. İdare heyetindeki vazifesinin yanı sıra, grubun bütün sevkîyat ve nakliyatını kontrol, mıntıkların amirleri ile temas ve dahilî istihbârât işleri ile meşgul olmuştur. Kemal Bey, Damad Ferid Hükümetleri zamanında iki defa silâh, cephaneye sevkîyatı ve su'ikast meselelerinden dolayı tevkif edilmiştir.

Tabib Kıdemli Yüzbaşı Necati Bey (330-19), 1920 yılında grup hizmetine dahil olmuştur. Haydarpaşa Mıntıkası amirliği vazifesi yapmıştır.¹⁴ Bunun yanı sıra, tıp malzemelerinin tedârik edilmesi hususu ile meşgul olan Necati Bey, kendi mıntıkasındaki İngilizler'in vaziyetleri hakkında elde ettiği bilgiler ile de istihbârât şubesine yardımcı olmuştur.

Sahra Topçu Yüzbaşısı İbrahim Ethem Bey (322-5), Haziran 1920 tarihinde gruba dahil olmuştur. Kâğıthane-Poligon Mıntıkası amirliğini yaptığı için Poligon'dan, Tapa Fabrikalarından ve Karaağaç Anbarlarından birçok harp malzemesini kolaylıkla çıkarmayı başar-

mıştır. Anadolu tarafından silah kaçakçılığı ile vazifelendirilen şahıslara ve diğer grup mensuplarına yardımcı olmuştur.

Piyâde Yüzbaşı Muzaffer Bey (325-5), ecnebî çevreler ile temasa memur edilmiştir. Muzaffer Bey, 1920 yılı başlarında gruba katılmıştır. Bilhassa, Fransız Karargâhına mensup subaylar ile temâsa geçerek, Yunan Ordusu ve siyâsî vaziyeti hakkında etraflıca bilgi toplamıştır.

Piyâde Yüzbaşı Selahaddin Bey (322-388) gruba 1920 yılında katılmıştır. Maçka Silâhhânesi'ne memur edilmiş olup II. Sınıf Tüfekçi ustası Faik Efendi (328-79) ve III. Sınıf Tüfekçi ustası Ali Rıza Efendi ile birlikte, silâhhânedeki mekanizma, yedek namı malzemesi, tüfek şeridi ve kama çıkartmıştır. Çıkarttığı malzemeleri kendisine gösterilen depolara nakletmiştir.

Piyâde Kıdemli Yüzbaşı Arif Bey (321-565), grup tarafından Maçka Silâhhanesi'ne memur edilmiş olup çok miktarda silâh ve cephâne ile harp malzemesi temin etmiştir.

Karakol Cemiyeti zamanında teşkil edilmiş olan mahallî teşkilâtların, Zabitân Grubu zamanında da muhafaza edilerek faaliyetlerine devam ettirildiği görülmektedir.¹⁵

Mahallî teşkilâtlar genellikle, bir amir ve dört üyeden ibaret bir heyet tarafından idare edilmekteydiler. Mahallî teşkilâtların genelinde, amirlik görevi subaylara verilmiş olup bazı mıntıkalarda bu görev, ender olarak, nüfuz sahibi ve teşkilât mensubu şahıslara verilmişti. Mahalli teşkilâtların görevleri, kendi mıntikaları dahilinde Millî Mücadele lehinde propaganda yapmak, askeri eşya ve harp malzemelerini tedârik ederek grup emrindeki gizli depolara nakletmek gibi hususlardı.

Grup ile mahalli teşkilâtlar arasındaki haberleşme ise muntazam bir surette muhafaza edilmiş olup bu iş belirli bir esâsa bağlanmıştı. Mıntika amirleri, mıntikalarında cereyân eden olayları ve mevcut vaziyeti, haftalık bir rapor tanzim ederek, her perşembe günü akşamı grup amirine vermekle mükelleftiler. Ayrıca, fevkâlede mühim ve acil olan bilgilerin derhal grup amirine bildirilmesi için ise haftalık görüşme gününün beklenilmemesi kararlaştırılmıştı.

Grup tarafından Ankara'ya gönderilen yazılarda, itimad edilir şahıslara ihtiyâç duyulduğu ve mıntikalarda gerekli olabilecek elemanı, tam manası ile istihdâm edemediği anlaşılmaktadır. Bu sebeple,

15 ATASE ARŞ. Klas.,963., Dos.,6., Fih.,5/6-7.

bir subayın birden fazla mmtıkanın amirliğini yaptığı ele geçen vesikalarda dikkati çekmektedir.

İstanbul'da vazife yapmakta olan ve Millî Mücâdelenin lehinde faâliyetle bulunmak isteyen müessese ve şahıslar da bu tarihlerde Zabıtân Grubu ile birlikte çalışmayı tercih etmişlerdi. Zabıtân Grubu ile müştereken ve faâl olarak çalışanların isimleri ise şunlardı: Topçu Binbaşısı İbrahim Bey, Kamacı Hasan Usta, Maçka Silâhânesi, subayları, Saraçhâne Anbârı Memurları, Karaağaç Anbârı Müdürü Faik Bey, Merkez İnzibat Kumandanlığı'ndan Mülâzım Vasfi Bey.

Millî Mücâdelenin başarıya ulaşmasında kendilerine düşen fedâ-kârlıkları her zaman eksiksiz yerine getiren İstanbul'daki resmi makamların çoğu da bu gruba gerekli olan resmî yardımı yapmışlardı. Bu resmî makamlar ve oraları işgâl eden şahıslar şunlardı: Harbiye Nezâreti Piyâde Dairesi'nden Muhyiddin Bey, Harbiye Mektebi Müdür Muâvini Binbaşısı Rüştü Bey, Harbiye Nezâreti İkmâl Şubesi'nden Faik Bey, Hafız Besim Bey, Yüzbaşı Lütfi Bey, Polis Müdüriyetinde 4. Şube Müdürü¹⁶ İsmail Hakkı Bey, 4. Şube Müdür Muâvini Şerif Bey, Galata'da Polis Müdür Muâvini Tahir Bey, Polis Memurları Hüsnü ve Rıza Beyler.¹⁷

Ayrıca, Zabıtân Grubu'nun sevkîyât işlerinde yardımcı olan gümrük memurlarının da çalışmaları takdire şâyândır. Gümrüklerde çalışan ve grupla teşrik-i mesâî eden şahıslar da şunlardı.¹⁸ Gümrük Müfettişi Haydar Bey, Müfettiş Abidin ve Yusuf Beyler ile birçok gümrük muhafaza memurları.

Gruba yaptığı hizmetlerden dolayı İngilizler'in takibâtına uğrayan gönüllü fedâkârların birçoğu İstanbul'da tutunamayarak, çareyi Anadolu'ya kaçmakta bulmuşlardı. Meselâ, Cephanelikler Muhâfâza Bölüğü Subayları, Maçka Silâhânesi'nin birçok Subayı ile Harbiye Nezâreti Piyâde Şubesi'nde görevli Muhyiddin Bey bilâhare Anadolu'ya geçmek mecburiyetinde kalmışlardı.

III. Zabitan Grubu'nun Ankara ile Münâsebetleri

Zabıtân Grubu, Karakol Cemiyeti'nin tabii bir uzantısı olduğu için, Ankara tarafından daima şüphe ile karşılanmıştır.

¹⁶ Polis Müdüriyeti 4.Şube Müdürlüğü, Anadolu'ya geçenerlere "Seyahat Varakası" tanımekteydi. Bu hususta bkz. İhsan Aksoley, "İstanbul'da Millî Mücadele", Hayat Tarih Mecmuası, 1969, S.9, s.28-29. Ayrıca, seyahat varakasının bir örneği için bkz. Ek.I.

¹⁷ H.Himmetoğlu, a.g.e., c.I., s.283; Tansu, a.g.e., s.506.

Karakol Cemiyeti'ni teşkil edenlerin hemen hepsinin ittihat ve Terakki Mensubu olmaları, Ankara tarafından devamlı surette takibe alınmasına sebep olmuştur. O dönemde, Anadolu'da başlatılan Milli Mücadele hareketi hakkında, İstanbul'da çıkartılan ve halk arasında propagandası yapılan şaiyâ'dan biri de İttihatçı bir karakter taşıdığı idi. Anadolu'da İttihatçılar hakkında yapılmakta olan menfî propaganda dolayısıyla Mustafa Kemal Paşa'nın Karakol Cemiyeti ile doğrudan temasa geçmesi, halkın kendilerine olan itimadını sarsabilirdi. Bu hal ise Milli Mücadele hareketinin Anadolu insanı tarafından desteklenmemesi demek olurdu. Nitekim, "Sivas Kongresi" sırasında delegelerin ittihatçılar ile bir ilgisi bulunmadığına dair yemin ettirilmesi bu fikri kuvvetlendirmektedir.¹⁹

Ayrıca, Karakol Cemiyeti teşkilâtını kurarkuramaz yayınladığı teşkilât-ı umumîye nizâmnamesi, Anadolu'da kendilerine karşı bir tepki doğmasına sebep olmuştu. Öyle ki; bu durum, Mustafa Kemal Paşa'ya en yakın kumandanlar arasında bile infiâle yol açmıştı.²⁰ Bir de Karakol Cemiyeti mensuplarından Baha Said Bey'in Karakol Cemiyeti ve Uşak Kongresi Heyet-i İcrâiyesi adına Bolşevikler ile anlaşma imzaları, Anadolu ile münâsebetlerinin bir anda gerginleşmesine zemin hazırlamıştır. Yapılan anlaşmada bir takım yardımlar vaâdi karşılığında siyâsi tavizler verilmekteydi.²¹ Özellikle, Kâzım Karabekir bu olay karşısında "Bu ne cür'etdir? Uşak Kongresi de kim oluyor. Orduda

18 ATESE ARŞ., Klas.1397., Dos., 6 Fih., 11.

19 Mazhar Müfit Kansu, Erzurum'dan Ölümine Kadar Atatürk'le Beraber, c.I, Ankara 1988, s.218-219. Sivas Kongresi sırasında bu konu şu cümlelerle gündeme getirilmiş vehemen akabinden de kongre heyetinin şöyle bir yemin etmesi teklif edilmiştir: "... Efendim, hareket-i milliyenin aleyhinde bulunanlar bizi ittihatçılıkla itham ediyorlar; bu ithamın dahilen ve haricen pek fena tesirat ıera ettiğini hiç birimiz inkâr edemeyiz. Bu hakikati nazar-ı dikkate alan ihzarî encümen, kongre azasının hiç bir fırka hissiyle hareket etmeyeceklerini bir yeminle teyid edip bu yeminin suretini de neşretmek lazım geldiğini nazar-ı itibara aldı. Binaenaleyh şu yemin suretinin heyeti-i umumîyece kabulünü ihzarî encümen namına teklif ediyorum: Makam-ı celil-i Hilafet ve saltapata, islamiyete, devlete, millete ve memlekete manen ve maddeten hizmetten başka bir gaye takip etmeyerek her türlü ihtirasat-ı şahsiye ve siyasiyeden ve fırkacılık âmalından münehhez bir azmü iman ile çahşacağıma ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ihyasına çahşmayacağıma namusum ve bilcümle mukaddesatım namına vallah billah... ", Uluğ İğdemir, Sivas Kongresi Tutanakları, Ankara 1986, s.2-7.

20 Gazi Mustafa Kemal (ATATÜRK), Nutuk, c.I., Kültür Bakanlığı Yayını s.86.

21 Stefanos Yerasimos, Türk-Sovyet İlişkileri, Ekim Devriminden Milli Mücadele'ye, İstanbul 1979, s.113-114, 121, 134, 136; Zürcher, age., s.121; Kâzım Karabekir, İstiklâl Harbimiz, İstanbul 1969, s.509-511, 610, 628; Fethi Tevetoğlu, Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler, 1910-1960, Ankara 1967, s.349-350 ve Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar, s. 36-50.

kimler acaba ma'lûmât-dâr? Kaydsız şartsız felâketimizi muceb olan bu cinayete nasıl irtikâb etmişler? Bu müşahedenin kuvve-i te'yidiyesi nedir? Hususiyle ben şârkın kumândânıyım, benden habersiz neye muvaffak olunabilir?" şeklindeki sözleriyle tavır aldığı bilinmektedir.²²

Karakol Cemiyeti ile ilgili olarak gelişen olaylar ve gösterilen tepkiler Zabıtân Grubu'nu da etkilemiş ve Anadolu tarafından resmen tanınmamıştır. Halbuki, aynı tarihlerde kurulan Hamza Grubu mensupları, TBMM Ordusu kadrosuna alınmış ve Ankara tarafından resmen tanınmıştı.²³

Zabıtân Grubu, resmen tanınmamakla birlikte faâliyetlerine devam etmekte cüz'î miktarda da olsa Ankara'nın yardımlarını görmekteydi. Müdafaâ-i Milliye Vekâleti ve Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâseti'nden İstanbul'a gönderilen şifre yazılarda, Zabıtân Grubu'nun statüsü "fahriyyen arz-ı hizmet eyleyen bir teşkilât" olarak belirtilmekteydi.²⁴

Zabıtân Grubu'nun Ankara tarafından endişe ile karşılanması ve kendilerine güvenilmemesinin diğer önemli sebebi de Anadolu'ya göndermiş oldukları subayların içine çok sayıda casus ve propagandacının sızması idi.²⁵ Nitekim; İngiliz Muhibler Cemiyeti, Zabıtân Grubu'nun içine sızmayı başarmış ve cemiyet mühürüyle²⁶ mühürlenmiş vesikalar²⁷ ile Anadolu'ya birçok adamını göndermeyi başarmıştı. İnebolu İrtibât Zâbitliği'nde de bulunan Süvari Binbaşısı Abdullah Nidâi Bey'in, İstanbul'da bulunduğu sıralarda şahit olduğu bir olayı, 28 Şubat 1921 tarihli E.H.U.R.'ne sunduğu raporunda görmek mümkündür. Raporda: "...İstanbul'da Mustafa Bey Grubu'nun çalıştıkları binada şehremini İngiliz Muhibler Cemiyeti a'zasından Bahriye Yüzbaşısı Ahmed'i görmüş ve evvel hareket edeceğimden Binbaşı İbrahim Bey'e haber gönderememiştim. Bu kerre gelen ve her vechile şâyân-i i'timâd bulunan ümerâ tarafından bu Ahmed'in yanında birçok i'timâdnâmeler ile Bahriye Nezâreti'nde dolaştığı ve ikinci şube müdürü tarafından da bu hâlin mü'ehhiz edildiği..." denilmektedir.²⁸

22 Kâzım Karabekir, a.g.e., s.509-511.

23 Mesut Aydın, agm., s.375.

24 ATASE ARŞ. Klas., 622., Dos.,18., Fih.58.

25 ATASE ARŞ. Klas.,622., Dos., 18., Fih.51., Klas., 1397, Dos 35., Fih.11.

26 Mühürler için bkz., Ek.II., Ek.III.

27 Gruplar. Anadolu'ya gönderdikleri şahıslar için şâyân-ı itimâd vesikası düzenliyorlardı. Vesika örneği için bkz., Ek.IV.

28 ATASE ARŞ.; Klas., 622., Dos.,18.,Fih., 120.

Ayrıca, İngiliz Casusu Hindi Mustafa Sagir, teşkilâtın mührü ile mühürlenmiş bir vesika ile Anadolu'ya geçmişti. Mustafa Sagir, Muğlalı Mustafa Bey'in güvenini kazanarak birtakım vaâdlerde bulunmuş ve bu sâyede grubu istediği gibi elde etmiştir.²⁹ Teşkilât Mührünün (Karakol Cemiyeti Mührü bu teşkilât tarafından da kullanılmıştır.) İngilizler'in eline geçmesi ve onlar tarafından mühür üzerinde bazı işaretleme ilâve edilmesi, Ankara tarafından tespit edilince, grup çok zor günler yaşamıştı. Bunlardan başka, grup mensuplarından bazılarının kahvehâne ve diğer bazı yerlerde görevlerini açık bir şekilde ifşâ etmeleri, gruba zaten sınırlı olan samimiyeti menfî yönde etkilemişti.³⁰ Bütün bu olaylar, grubun Ankara tarafından tecrid edilmesine sebebiyet vermiş, grubun veya bazı üyelerinin ecebî casus teşkilâtı tarafından satın alındığı zanni hasıl olmuştur.³¹ Nitekim; E.H.U. Reisi Fevzi Paşa 30 Mart 1921 tarihinde Hüsameddin (ERTÜRK) Bey'e M.M. Grubunun kurulması için vermiş olduğu direktifte Zabitan Grubu (Mustafa Bey Grubu)nun gözden çıkarıldığını açıkça vurgulamaktadır. İlgili emirde: "... Anadolu'ya lâzım olan malzeme, mühimmât, teçhizat, eslihâ vesâ'ir levâzımın tedârik edildiği menâbi'i öğrenmiş bulunan Muharib ve Mustafa Bey Grublarının ma'kûl hareket eden bir kısım az'âlarının kabul ve idhâli tensib ve takdirinize muhâmmel olmak üzere zât-ı âlilerinin riyâset buyuracakları esaslı bir grubun yeni başdan teşkili ve diğer teşkilâtların ilgâsı da te'emmül almaktadır..." denilmektedir.³²

IV. Zabitan Grubu'nun Faaliyetleri

Zabitan Grubu, teşkilât raporunda belirtmiş olduğu konularda faaliyete başlamış istihbârât bilgisi subay ve silah cephane temin ederek Anadolu'ya hizmet etmeye gayret göstermiştir.

Grubun ilk zamanlarında ağırlıklı olarak faaliyet sahası, Anadolu'daki Milli Mücadele hareketine ve teşkil edilecek olan Milli Ordu birliklerine subay temini olmuştur. Kuruluş tarihi hemen hemen aynı zamana rastlayan Hamza Grubu ile birlikte, subay temin edilmesi ve bunların Anadolu'ya sevkleri hususunda önemli bir görevi yerine getirmiş oldukları görülmektedir. Fakat belirli bir tarihten sonra, rekâbet edercesine sıkı bir tetkikten geçirmeden ale'l-usul tertip edilerek gönderi-

29 ATASE ARŞ., Klas.,1533., Dos.,2., Fih.,17 ve ekleri

30 ATASE ARŞ., Klas.,622., Dos.,18., Fih.,120.

31 ATASE ARŞ., Klas.,1533., Dos.,2., Fih.,35/1.

32 ATASE ARŞ., Klas.,1533., Dos.,2., Fih.,51.

len subaylar içinde casusların çıkması kendilerine tepki gösterilmesine sebep olmuştur.

Ankara E.H.U.R.'nden 1 Ocak 1921 tarihinde Mücâhid Grubu'na gönderilen bir yazıda Zabıtân Grubu tarafından gönderilen subayların vesikalalarının tetkik edildiği ve vesikalardaki mühürlere bazı işaretlerin ilave edildiği belirtilmişti.³³ Ayrıca, "...mezkûr grubun bilâ-harcîrâh, az zamanda yüzlerce zâbitanı sevk etmesi de câlib-i dikkâtdir..." denilerek Mücâhid Grubuna bu hususta tahkikat yapılması için emir vermiştir. Yapılacak olan tâhkikatın da hiçbir tarafa sezdirilmeden yapılmasını ve neticenin acilen gönderilmesi istenmiştir.³⁴

Bu tarihlerde kadrosunu tamamlayan Felâh Grubu, subay sevkiyatı hususunda epey mesâfe katetmiş ve Ankara'nın takdirlerini toplamış durumda idi. Ankara'nın ise bu hâdiselerden dolayı, cemiyeti küstürmemek için pasifize duruma getirdiği bilinmektedir. Nitekim, Zabıtân Grubu zamanında E.H.U.R.'ne gönderilen bir raporda, "...336 senesi zarfında 1500 zâbit gönderildi. Bilâhare zâbit sevkiyatı diğer gruplara havâle edildiğinden 337 senesi zarfında yalnız 500'e karîb zâbit gönderildi..." denilerek subay sevkiyatından men edildikleri açıkça gözlenmektedir.³⁵ Bunu takip eden günler içinde de grubun bütün subay sevkiyatı durdurulmuş ve iskelelere gönderilen bir emirle, dört köşe mühürlü vesikalar ile gelenlerin kabul edilmemeleri bildirilmiştir.³⁶ Bundan sonra bu vazife yalnız Felâh Grubu'na verilmiştir.

Cemiyetin üçüncü dairesi sayılan sevkiyat, nakliyât, muhâbere ve muvâsala dairesi ise her türlü silah, cephan ve mühimmât sevkiyatı işleri ile meşgul olmuştur. Ayrıca, kurye temini ve diğer dairelerle irtibat tesisi de bu dairenin vazifesi idi. Aynı vazifeyi, Zabıtân Grubu zamanında talimât ve tebligât şubeleri yerine getirmişlerdi. Grubun teşkilât ve kadrosu bahsinde izâh edildiği gibi silâh ve cephâne sevkiyatı hususlarında yardımcı olan birçok kişi ve kuruluşlar mevcuttu. Özellikle, Harbiye Dairesi Reisi E.H. Miralay Ömer Lütüfi (Yenibahçeli) Bey ile Eslihâ Piyâde ve Makinalı Şube Müdürü E.H. Binbaşısı Naim Cevat Bey'in yardımcıları ve diğer memurların fedâkârlıkları sayesinde işgalcilerin kontrollerinde bulunan ambar ve depolardan alınan silah ve cephaneler süratle Anadolu'ya geçirilmiştir.³⁷

33 ATASE ARŞ., Klas.,622., Dos.,18., Fih.,120.

34 ATASE ARŞ., Klas.,1533., Dos.,2., Fih.,35.

35 ATASE ARŞ., Klas., 1397., Dos.,35., Fih.,11.

36 ATASE ARŞ., Klas.,1533., Dos.,2., Fih.,51.

37 Mehmet Arif, Mücâhedât-ı Milliye Hatıratı-1335-1339, Anadolu İnkılabı, İstanbul 1340, s.80.

Zabıtân Grubu zamanında ise Anadolu'ya yapılan silah ve cephâne sevkiyatı, teşkilâtın kadrosunun genişliğine nazaran, çok az miktarda olmuştur. Bunun sebeplerinden biri ise Ankara'nın emri ile kurulmuş olan Hamza Grubu'nun bu sahaları kontrol altına almış olması ve Zabıtân Grubu'na yapılmakta olan cüz'î miktardaki tahsisâtın kesilmiş olmasıdır.³⁸

Fakat, memleketlerinin selâmeti için canlarını fedâyâ hazır olan bu insanlar yine de temin ettikleri harp malzemelerini Anadolu'ya göndermekten geri kalmadılar. Grup tarafından Ankara'ya gönderilen yazılara ve istenen maddî desteğe cevap bile verilmediği ve onların zor durumlara düştükleri görülmektedir. Nitekim, 2 Kasım 1921 tarihinde grup tarafından gönderilen yazı, bu husustaki bilgileri destekler mahiyettedir. Gönderilen yazı önemine binâen aynen şöyledir:³⁹ ("...Grubun malzeme ve eşyây-ı harbiye sevkiyatı mâ-teessüf batî bir surette cereyân etmiştir. Bunun başhca sebebi para meselesidir. Grub reisimiz Mustafa Bey'in memleketin muzâyaka-ı maliyesini nazar-ı i'tibâra alarak her hidemâtı bir vazife-i vatanîyye olarak ifâ etmeye çalışması para hırsıyla çalışan birtakım kaçakçılar ile münâsebeatsızlerin ortaya atılmasına meydan bırakmadı. Anadolu ihtiyâc-ı fevkalâde içinde çırpındığı için bu cüretkâr kaçakçılara büyük fedakârlıkda bulundu. Sâniyyen sevkiyatın muhtelif grublar ile te'minine Anadolu muvâfakat ettiğiinden para hususunda en ihtiyâdkâr hareket eden grubumuz, depo me'murlarının ve aynı zamanda diğer grubları alâkadâr ba'zı şu'belerinin büyük müşkilâtına ma'ruz kaldı. Diğer grublarla temâs edilmesine binâ'en, teshilât bizden dâ'imâ esirgendi... Para hususundaki merâmımıza rağmen hâlâ müşkilâta ma'ruz bulunuyoruz. Mustafa Bey hareket etmezden evvel Samsun'a gönderdiğimiz 400 sandık eşyânın mesârif-i nakliyesi Samsun Limanlar ve İskele Kumandânlığı tarafından gönderilmedi. Bir memurumuz Samsun'da kaldı. Anbârlardan çıkarmış olduğumuz ile muhtelifü'l-cins 200'e karîb sandığın uzun müddet elimizde bulunması tehlikesi olacağından biran önce para gönderilmesini yazdık. Eşyânın listesi ile istediğimiz paranın tekrârı suâl olundu. Buraya kadar gelmeye mecbur oldum. Eşyânın listesini de getirdim. Bin lira para istedim. Bir haftadır cevâb bekliyorum. Eşyâ, ödünç aldığımız para ile şu bir iki gün zarfında buraya gelecektir...."

38 Tansu, a.g.e., s.504.

39 ATASE ARŞ., Klas.,1397., Dos.,35., Fih.,11.

Grubun bu vaziyeti karşısında bile sevkiyâta ve vazifeye devam ettiği halde,⁴⁰ Samsun İskele ve Limanlar Müdürlüğü'nün nakliye masraflarının iskelede ödenmesi hususundaki emre kasıtlı riayet etmediği dikkati çekmektedir.⁴¹

Yukarıda da izah edildiği gibi grup, tamamen tecrid edilerek faaliyet sahasından 1921 sonlarında çekilmeye mecbur olmuştur. Zabıtân Grubu, Muğlalı Mustafa Bey'in Anadolu'ya geçmek mecburiyetinde kalması üzerine isim değiştirmiş ve Yavuz Grubu ismiyle bir müddet daha faaliyetine devam etmiştir. Yavuz Grubu adına Yavuz Sultan Selim'in resminin işlendiği bir de mühür kullanıldığı belirtmekte ise de yapılan araştırmada böyle bir mühüre tesadüf edilmemiştir.⁴²

Grubun en son teşkilâtı olan Yavuz Grubu zamanında yapılan faaliyetlere ait hiçbir mâlumâtâ tesadüf edilmemiştir. Fakat Milli Mücadele yıllarında İstanbul'da nakliyat işleri ile meşgul olan Hüsnü Himmetoğlu, Yavuz Grubu adına tonlarca mühimmâtın Anadolu'ya sevkini gerçekleştirdiğini belirtmektedir.⁴³

40 Grubun sevkiyâtı için bkz., EK V.

41 Sevkiyât masraflarının iskelede ödenmesi hususundaki emre bkz. ATASE ARŞ., Klas., 1543, Dos.,47., Fih.,16/1.

42 Tansu, a.g.e., s.506.

43 H.Himmetoğlu., a.g.e., c.I., s.91.

EK I

KARAKOL CEMİYETİ MÜHRÜ

Mühür aynı zamanda Zabıtân Grubu zamanında da kullanılmıştır. Mühürde, "Heyet-i Merkeziye hukuk-ı beşer ve istiklâl-ı milliyi muhafaza eder" ibaresi mevcuttur. ATASE ARŞ., Klas., 1533., Dös., 2., Fih., 17.

EK II

KARAKOL CEMİYETİNİN İNGİLİZLER TARAFINDAN ELE GEÇİRİLEN VE ÜZERİNDE BİR TAKIM İŞARETLER KONULAN TATBİKİ MÜHRÜ

Bu mühür Karakol Cemiyeti'nin aslına sadık kalınarak, elde edilen ve arkada verilen izahata göre işaretleme yapılmıştır.

Bilgiler için bkz. ATASE ARŞ., Klas., 622., Dos., 18., Fih., 120.

EK III

ZABITAN GRUBU TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN SİLAH,
CEPHANE VE MÜHİMMAT SEVKİYATI*

Piyâde cephânesi	1.000	sandık
Mitralyöz	50	adet
Kudretli cebel topu (kamaları ile)	20	"
Mitralyöz kapağı ve yedek namlusu	1.000	"
Mekanizma	5.000	"
Adedi tahmin edilemeyen çok miktarda mitralyöz ve piyâde Tüfekleri	—	
Muhtelif top kamaları	20	
Muhtelif telefon, telefon malzemesi, teli, dürbünler, mühim miktarda tıp ve eczâ malzemesi	2.000	"
Mühim miktarda bomba	—	
Palaska köstük, çanta, matara, ve peksimet torbası, fotin, elbiselik kumaş ve çarık	50.000	"
Mühim miktarda nal ve mih	—	
Mühim miktarda çelik ve demir levha ve çubuklar	—	
Eğer takımı	500	"
Tüfek	500	"
Mühim miktarda kösele ve ham harbiye eşyası ..	—	
Tayyare, tüfek, deniz topları (cephâne ve uzun topları ile)	—	
15 lik top	4	"
7.5 luk seri sahra top mermisi	150.000	atım
Alman piyâde mermisi	600-700	sandık

* ATASE ARŞ., Klas.,1397., Dos., 35., Fih., 11, 11/1.